

فصل ۳

کمیت‌ها، محاسبات فنی

در این بخش نمادهای ریاضی و فرمول‌ها و همچنین نیازمندی‌های محاسباتی رشته ماشین ابزار برای استفاده هنرجویان به صورت موضوعی طبقه‌بندی شده است.

جدول ۳-۳

	a ضلع مجاور زاویه قائمه b ضلع مجاور به زاویه قائمه c وتر قانون فیثاغورس $c^2 = a^2 + b^2$ مثال ۱: c=۲۵mm a=۲۰mm b=? $c = \sqrt{a^2 + b^2}$ $b = \sqrt{c^2 - a^2} = \sqrt{(25mm)^2 - (20mm)^2} = 15mm$ مثال ۲: a=۲۰mm b=۲۵mm c=? $c = \sqrt{a^2 + b^2} = \sqrt{(20mm)^2 + (25mm)^2} = 32mm$

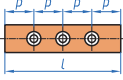
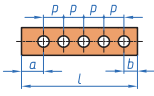
محاسبات مربوط به طول گسترده زمانی استفاده می‌شود که بخواهیم از میلگردها و یا تسمه‌ها قطعاتی با روش خم کاری بسازیم.

جدول ۳-۴

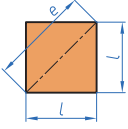
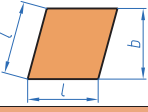
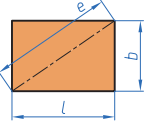
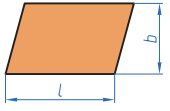
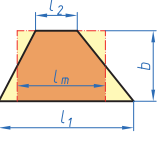
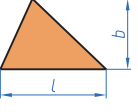
طول‌های گسترده	
	D قطر خارجی طول گسترده حلقه دایروی d قطر داخلی dm قطر متوسط طول گسترده برش حلقه دایروی s ضخامت l طول گسترده زاویه کمان $l = \pi \cdot dm$ $l = \frac{dm \cdot \pi}{360^\circ}$ $d = 10mm \quad D = 160mm \quad = 275$ $dm = \frac{D+d}{2} = \frac{160+10}{2} = 140$ $L = dm \cdot \pi = 140 \times 3.14 = 439.6$
	قطر متوسط $dm = D - S$ $dm = D + S$

زمانی از این فرمول‌های تقسیمات طولی استفاده می‌شود که خواهیم روی یک قطعه مانند تسمه سوراخ‌هایی با فاصله یکسان و یا قطعاتی با فواصل مساوی قرار دهیم به‌طور مثال در ساخت نرده‌های آهنی بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد.

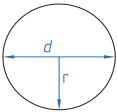
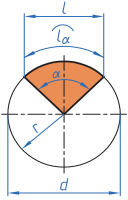
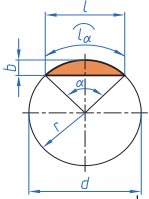
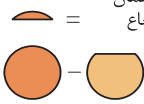

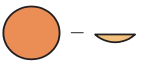
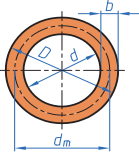
جدول ۳-۵

تقسیم طول‌ها	
	گام گام p تعداد سوراخ‌ها n گام = فاصله از مبدأ $P = \frac{l}{n+1}$ مثال: مثال: فاصله لبه تا مرکز سوراخ = p $n=22$ سوراخ $P=?$ $12m$ $p = \frac{l}{n+1} = \frac{12000\text{ mm}}{23+1} = 500\text{ mm}$
	گام گام p تعداد سوراخ‌ها n گام = فاصله از مبدأ $P = \frac{l - 2 \times a}{n - 1}$ مثال: $l = 2000\text{ mm} : a = 100\text{ mm}$ $n=25$ سوراخ $P=?$ $P = \frac{l - 2 \times a}{n - 1} = \frac{2000\text{ mm} - 2 \times 100\text{ mm}}{25 - 1} = 75\text{ mm}$

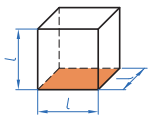
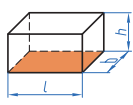
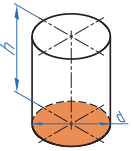
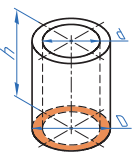
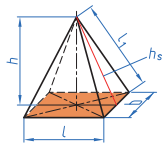
جدول ۳-۶

مربع	
	مساحت A قطر a طول ضلع l مساحت $A = l^2$ مثال: قطر $e = \sqrt{2} \cdot l$
لوزی	
	مساحت A ارتفاع b طول ضلع l مساحت $A = l \cdot b$ مثال: $l = 60 \text{ mm}$ $b = 55 \text{ mm}$ $A = 60 \times 55 = 3300 \text{ mm}^2$
مستطیل	
	مساحت A عرض b قطر a طول ضلع l مساحت $A = l \cdot b$ مثال: قطر $e = \sqrt{l^2 + b^2}$ $b = 25 \text{ mm}$ $l = 45 \text{ mm}$ $A = ?$ $A = l \cdot b = 45 \times 25 = 1125 \text{ mm}^2$ $e = \sqrt{l^2 + b^2} = \sqrt{2025 + 625} = 50 \text{ mm}$
متوازی الاضلاع	
	مساحت A ارتفاع b طول قاعده l مساحت $A = l \cdot b$ مثال: $b = 10 \text{ mm}$ $l = 15 \text{ mm}$ $A = ?$ $A = l \cdot b = 15 \times 10 = 150 \text{ mm}^2$
دوزنقه	
	مساحت مساحت A طول قاعده بزرگ l_1 طول قاعده کوچک l_2 طول متوسط قاعده l_m $A = \frac{l_1 + l_2}{2} \cdot b$ مثال: $l_1 = 70 \text{ mm}$ $l_2 = 30 \text{ mm}$ $b = 40 \text{ mm}$ $A = \frac{l_1 + l_2}{2} \cdot b = \frac{70 + 30}{2} \times 40 = 2000 \text{ mm}^2$ $\sqrt{l^2 + b^2} = \sqrt{2025 + 1600} = 55 \text{ mm}$ طول متوسط $l_m = \frac{l_1 + l_2}{2}$
مثلث	
	مساحت A ارتفاع b طول قاعده l $A = \frac{l \times b}{2}$ مثال: $l = 10 \text{ mm}$ $b = 5 \text{ mm}$ $A = \frac{l \times b}{2} = \frac{10 \times 5}{2} = 25 \text{ mm}^2$

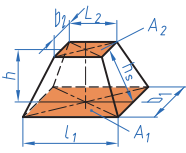
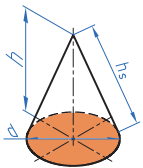
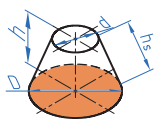

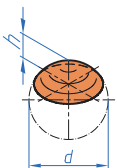
جدول ۷-۳- محاسبه مساحت سطوح قوس دار

دایره	
	مساحت $A = \pi \cdot r^2$ $A = \frac{\pi \cdot d^2}{4}$ $A = 0.785 d^2$ شعاع دایره r قطر دایره d مثال: r = 10 mm $A = \pi \cdot r^2 = 3.14 \times 10^2 = 314 \text{ mm}^2$
قطاع دایره . برش دایره . حلقه دایروی	
قطاع دایره	
	مساحت $A = \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot \frac{\alpha}{360}$ $A = \frac{l \cdot r}{2}$ طول وتر $l = r \cdot \sin \frac{\alpha}{2}$ طول کمان $l_a = \frac{\pi \cdot r \cdot \alpha}{180}$ مساحت A طول وتر l قطر شعاع r طول کمان l_a زاویه کمان α مثال: α = 60° d = 50 m $A = \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot \frac{\alpha}{360} = 3.14$
برش دایره	
طول کمان شعاع	مساحت $A = \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot \frac{\alpha}{360} - \frac{l \cdot (r - b)}{2}$ $A = \frac{l_e \cdot r - l(r - b)}{2}$ طول وتر $l = r \cdot \sin \frac{\alpha}{2}$ $l = r \cdot \sqrt{b \cdot (2r - b)}$ پهنای برش $b = \frac{1}{2} \cdot \tan \frac{\alpha}{2}$ $b = r - \sqrt{r^2 - \frac{l^2}{4}}$ طول کمان $l_a = \frac{\pi \cdot r \cdot \alpha}{180}$ مساحت A پهنای برش b قطر شعاع r طول کمان l_a زاویه کمان α طول وتر l مثال: $d = 40 \text{ m} \quad 60^\circ \cdot l = r \cdot \sin \alpha = \frac{\alpha}{2}$ $l = 2 \times 20 \times \frac{1}{2} = 20 \text{ mm}$ $b = \frac{1}{2} \cdot \tan \frac{\alpha}{2} = \frac{20}{2} \times 0.577$ $b = 5.77 \text{ mm}$ $A = \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot \frac{\alpha}{360} - \frac{l \cdot (r - b)}{2}$ $A = \left(\frac{3.14 \times (40)^2}{4} \right) \times \frac{60}{360} - \frac{20 \cdot (20 - 5.77)}{2} = 195.1 \text{ mm}^2$ شعاع $r = \frac{b}{2} + \frac{l^2}{8 \cdot b}$
حلقه دایروی	
	مساحت $A = \pi \cdot d_m \cdot b$ $A = \frac{\pi}{4} \cdot (D^2 - d^2)$ قطر متوسط d_m قطر خارجی D قطر داخلی d پهنای حلقه b

جدول ۸-۳- فرمول های محاسبه حجم منشورها و هرم ها

مکعب مربع. مکعب مستطیل. استوانه. استوانه توخالی. هرم	
مکعب مربع	
	حجم $v = l^3$ حجم v طول ضلع l مساحت A_0 مثال: $l = 6.5 \text{ mm}$ $v = l^3 = (6.5)^3 = 274.625 \text{ cm}^3$ مساحت $A_0 = 6 \cdot l^2$ مثال: $A_0 = 6 \cdot l^2 = 6 \times (6.5)^2 = 252.15 \text{ cm}^2$
	مکعب مستطیل
	حجم $V = l \cdot b \cdot h$ حجم v ارتفاع h طول l عرض b مساحت A_0 طول ضلع l مثال: $l = 25 \text{ mm}$ $b = 20$ $h = 30$ $V = 25 \times 20 \times 30 = 15000 \text{ mm}^3$ مساحت $A_0 = 2 \cdot (l \cdot b + l \cdot h + b \cdot h)$
	استوانه
	حجم $V = \frac{\pi \cdot d}{4} \cdot h$ حجم v ارتفاع h قطر d مساحت A_0 مساحت پیرامون A_u مثال: $h = 60$ $d = 20 \text{ m}$ مساحت $V = \frac{\pi \cdot d}{4} \cdot h = \frac{\pi \cdot 20}{4} \cdot 60 = 942.48 \text{ mm}^3$ مساحت پیرامون $A_u = \pi \cdot d \cdot h$
	استوانه توخالی
	حجم $V = \frac{\pi \cdot h}{4} \cdot (D^2 - d^2)$ حجم v مساحت A_0 ارتفاع h قطر D, d مثال: $h = 60$ $D = 60 \text{ m}$ $d = 20 \text{ m}$ مساحت $V = \frac{\pi \cdot h}{4} \cdot (D^2 - d^2) = \frac{\pi \cdot 60}{4} \cdot (60^2 - 20^2) = 150000 \text{ cm}^3$
	هرم
	حجم $v = \frac{l \cdot b \cdot h}{3}$ حجم v ارتفاع h طول قاعده l ارتفاع وجه h_0 طول بال l_1 عرض قاعده b مثال: $l = 25$ $b = 40$ $h = 60$ $v = \frac{l \cdot b \cdot h}{3} = \frac{25 \times 40 \times 60}{3} = 20000 \text{ mm}^3$ ارتفاع وجه $l_1 = \sqrt{h_0^2 + \frac{b^2}{4}}$ $h_0 = \sqrt{h^2 + \frac{l^2}{3}}$ $v = \frac{A \cdot h}{3}$

جدول ۹-۳ محاسبه حجم اجسام استاندارد

هرم ناقص. مخروط. مخروط ناقص. کره	
هرم ناقص	
	عرض قاعده b_1, b_2 طول قاعده l_1, l_2 حجم v مساحت قاعده پایین A_1 ارتفاع وجه h_0 ارتفاع h مساحت قاعده بالا A_2
حجم	
$V = \frac{h}{3} (A_1 + A_2 + \sqrt{A_1 \cdot A_2})$	
ارتفاع وجه	
$h_0 = \sqrt{h^2 + \left(\frac{l_1 - l_2}{2}\right)^2}$	
مخروط	
	حجم v قطر قاعده طول یال h_r مساحت پیرامون A_U ارتفاع h مثال: $d = 50m, h = 60$ $V = \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot \frac{h}{3} = \frac{3/14 \times 50^2}{4} \times \frac{6}{3}$ $V = 39/25cm^3$
حجم	
$V = \frac{\pi \cdot d^2}{4} \cdot \frac{h}{3}$	
مساحت پیرامون	
$A_U = (\pi \cdot d \cdot h_r) / 2$	
طول یال	
$h_r = \sqrt{\frac{d^2}{4} + h^2}$	
مخروط ناقص	
	حجم v قطر کوچک (قطر قاعده بالا) مساحت پیرامون A_U طول یال h_r ارتفاع مخروط h قطر قاعده D
حجم	
$V = \frac{\pi \cdot h}{12} \cdot (D^2 + d^2 + D \cdot d)$	
مساحت پیرامون	
$A_U = (\pi \cdot h_r) / 2 (D + d)$	
طول یال	
$h_r = \sqrt{h^2 + \left(\frac{D - d}{2}\right)^2}$	
کره	
	حجم V قطر کره d مساحت A_0 مثال: $d = 60$ $V = \frac{\pi \cdot d^3}{6} = \frac{3/14 \times 60^3}{6} = 113/0^3cm^3$
حجم	
$V = (\pi \cdot d^3) / 6$	
مساحت	
$A_0 = \pi \cdot d^2$	
عرق چین برش وتری کره	
	حجم v قطر کره d ارتفاع h مساحت پیرامون A_U مساحت A_0
حجم	
$V = \pi \cdot h^2 \cdot \left(\frac{d}{2} - \frac{h}{3}\right)$	
مساحت	
$A_0 = \pi \cdot (2 \cdot d - h)$	
مساحت پیرامون	
$A_U = \pi \cdot d \cdot h$	

جدول ۳-۱۰

حجم قطعات مرکب

حجم کل

$$V = V_1 + V_2 + \dots - V_3 - V_4$$

حجم کل V حجم اجزا V_1, V_2

مثال پوسته مخروطی:

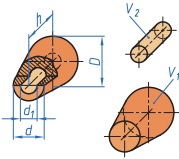
$$D = 42mm \quad d = 26mm \quad ; \quad d = 16mm \quad h = 45mm \quad V = ?$$

$$V_1 = \frac{\pi \cdot h}{12} \cdot (D^2 + d^2 + D \cdot d)$$

$$= \frac{\pi \cdot 45mm}{12} \cdot (42^2 + 26^2 + 42 \cdot 26)mm^2 = 41610mm^3$$

$$V_2 = \frac{\pi \cdot d_1^2}{4} \cdot h = \frac{\pi \cdot 16^2mm^2}{4} \cdot 45mm = 9048mm^3$$

$$V = V_1 - V_2 = 41610mm^3 - 9048mm^3 = 32562mm^3$$

زمانی که بخواهیم جرم قطعاتی مانند میل‌گردها، پروفیل‌ها و... که دارای مقطع یکنواخت هستند را محاسبه کنیم بهتر است مقدار جرم طولی را از جدول استخراج نموده در فرمول قرار داد.

جدول ۳-۱۱

محاسبه هرم

جرم کلی هرم

جرم

$$m = V \cdot \sigma$$

جرم m جرم مخصوص σ

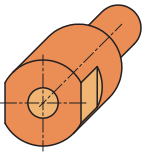
حجم V

مثال قطعه آلومینیومی:

$$V = 6.4 \text{ cm}^3 \quad \sigma = \frac{2.7 \text{ kg}}{\text{dm}^3} \quad m = ?$$

$$m = 17.28 \text{ kg}$$

مقادیر جرم مخصوص جامدات
مایعات و گازها در ص ۱۱۸ و ۱۱۹

جدول ۳-۱۲

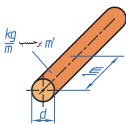
جرم طولی

جرم

$$m = m' \cdot l$$

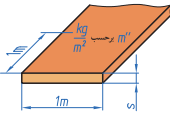
جرم m طول l جرم طولی m'

$$m' = 1.39 \text{ kg/m}$$

فرمول جرم سطحی برای محاسبه جرم ورق‌ها به کار می‌رود با استخراج مقدار جرم سطحی m''

جدول ۳-۱۳

جرم سطحی	
	جرم m مساحت A جرم سطحی m'' $m = m'' \cdot A$ مثال: ورق فولادی: $m = m'' \cdot A = \frac{11.8 \text{ kg}}{\text{m}^2} \cdot 7.5 \text{ m}^2 = 88.5 \text{ kg}$